

Kulturni antropolog dr. Rajko Muršič o ožvljenem Komunističnem manifestu, rasizmu šolskih učbenikov in moči popula

“Rdečo zvezdo lahko prepovemo,

Kapital bolj kot kdajkoli v zgodovini lomasti po vsem planetu, zato je nujno ugotoviti, s čim ga je mogoče sesuti ali vsaj krotiti, v predgovoru k ponatisu *Komunističnega manifesta*, sveže izdanega pri založbi Sanje, piše dr. Rajko Muršič, predstojnik oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na ljubljanski Filozofski fakulteti, znanstvenik, ki se v strokovnih člankih enako resno loteva tako rasizma kot popularne glasbe.

► V spremni besedi pišete, da realni komunizem nikoli ni bil uresničitev načrtov *Komunističnega manifesta*. Mar to pomeni, da še dopuščate njihovo pravo uresničitev?

“Ne gre za uresničitev samega manifesta. Ta je bil pač artikulacija ene od možnosti v času svojega nastanka. Kar nam ponuja danes, je verovanje, da je našo družbo mogoče urediti po bolj človeški meri. Zasnovati bi jo bilo mogoče tako, da bi ohranili pojem menjave, a na prvo mesto namesto dobička postavili solidarnost in vzajemnost. Marx in Engels sta se že v 19. stoletju odmaknili od utopičnega socializma, kakršnega so zastopali Fourier, Owen in podobni, ki so do potankosti želeli načrtovati človeško življenje: kdo bo kaj počel, kdo bo pomagal drugemu ... To se ne izide. Trg veliko bolje regulira medčloveške odnose in rešuje večino nasprotij v družbi, a obenem generira nova nasprotja. V tem je zdaj problem: kako se soočiti z njimi, kako jih onemogočiti, ko postanejo smrtonosna, kar se v kapitalizmu dogaja redno? Manifest ni kuharska knjiga z recepti, po katerih bi delali revolucijo, ampak je apel k temu, da je stvari treba radikalno premisliti na novo in iskati rešitve, ki bodo ustrezale danemu trenutku in ljudem pomagale k boljši prihodnosti.”

► Jih kdo išče?

“Seveda. V Chiapasu so jih zapatisti našli kar nekaj. Vsepovsod po svetu vznikajo samonikle ideje drugačnega organiziranja vsakdanjega življenja. V Kopru imate Mladinski, kulturni in socialni center, ki je

“Če obsodimo komunizem, kakršnega najdemo pri svobodnjaških filozofih 19. stoletja, potem zavrnamo ne samo humanizem, ampak kar celoten projekt razsvetljenstva.”

primer tovrstnega drugačnega organiziranja, pri katerem običajno prednjači želja po avtonomnem urejanju medsebojnih odnosov. In ti odnosi niso nujno nehierarhični. V vsaki skupini se lahko razvijejo določene oblike hierarhije, bistveno pa je, ali je hierarhija konsenzualna ali vanjo vstopamo pod prisilo. V tovrstne skupnosti, kot sta tudi Metelkova ali Rog, človek vstopa prostovoljno in z vedenjem, zakaj vstopa. Nove zamisli se porajajo tudi v mrežnih skupnostih. Ko se je internet šele vzpostavljalo, so bile večinoma zasnovane egalitarno utopično in nekatere še danes temeljijo na principu enakopravnosti, enakovrednosti in predvsem svobode. S komercializacijo interneta in z njegovo uporabo v globalni ekonomiji se je marsikaj seveda spremenilo. Internet je postal eno od osišč cenzure in današnjih bojev, ki spominjajo na prejšnje razrede. Vrtijo se zlasti okrog intelektualne lastnine in pravice do uporabe določene vednosti.”

► Odmeven je nedavni švedski sodni proces zoper upravljalce Pirate Bay, spletne strani za izmenjevanje torrent datotek.

“Zelo simptomatično je, da se je to zgodilo na Švedskem, kjer so sloveli po dokaj dobrem reguliranju trga in solidarnosti.”

► Se strinjate z obtožbami, da je pravni red Švedske pokleknil pred kapitalom?

“Ne. Marx je že v 19. stoletju pravil, kar velja še danes: pravni red je posledica razmerja sil v produkcijskem sistemu. Zakonodajna oblast, torej parlament, narekuje pravni red, ki ustreza oblastnikom. Večina verjame v tako postavljeni sistem zaradi njegove - spet Marxov nauk - moči, ki

ljudi prepričuje, da ni mogoče razmišljati drugače. Dokler so prepričani, da je tako prav in da drugače ne more biti, ideologija lahko uspeva. Ljudje pa ne vedo, da prostovoljno stopajo v podrejenost.”

► Jim lahko oči odpre sedanja kriza?

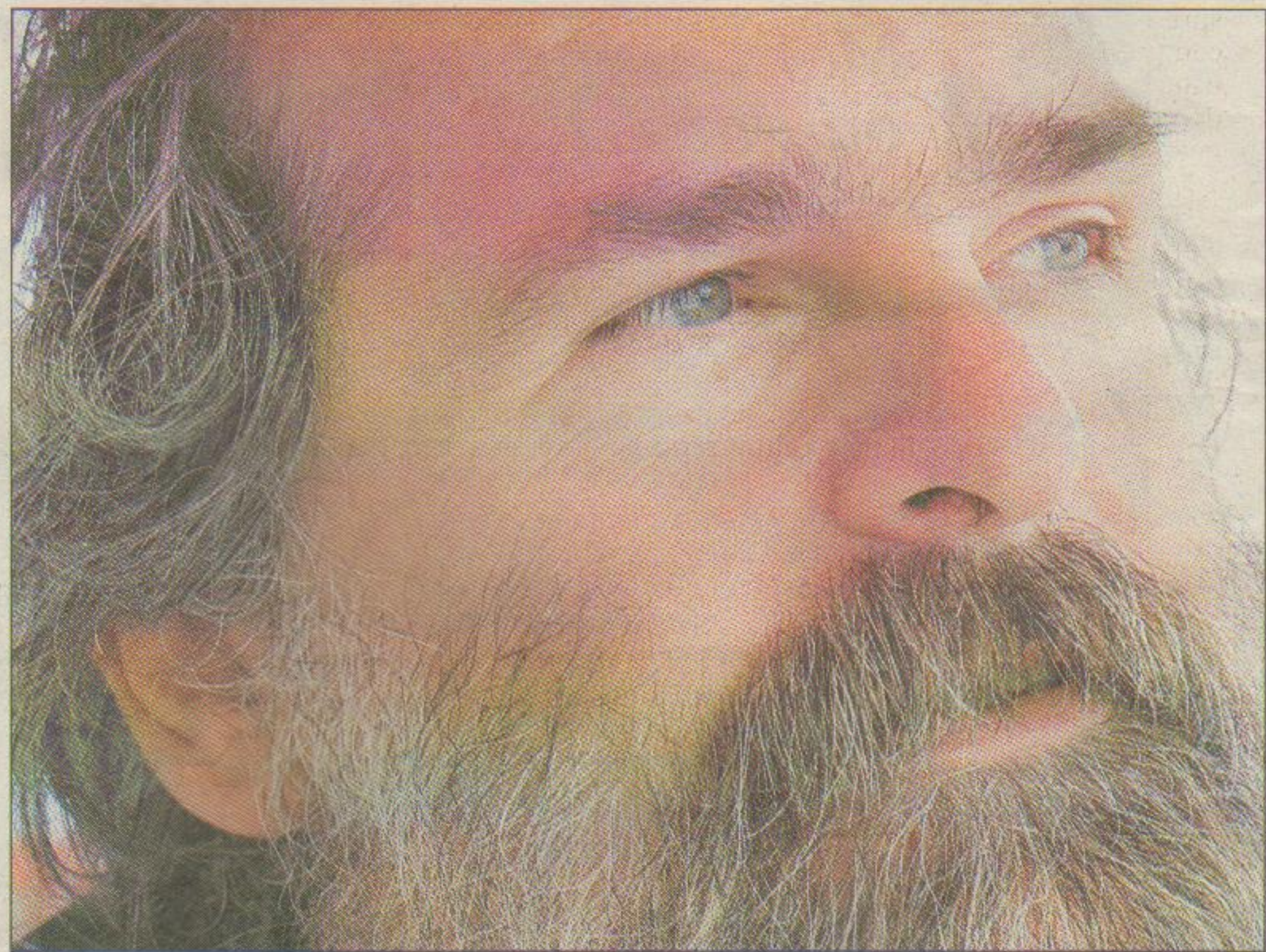
“Krizo zamaje avtoriteto tistih, ki so imeli moč. Zdaj vidimo, kako vsakdo prelaga odgovornost na drugega: bankirji in 'upravljalci premoženja in kapitala', ki jim danes ne rečemo več kapitalisti, jo prenašajo na politike, ti na vse druge in na koncu nihče ni kriv. Vsakdo dojema krizo kot naravno katastrofo. Kot bi doživeli le še eno točo, zdaj pa moramo vsi skupaj sanirati njene posledice. V resnici je kriza nujna posledica liberalnega kapitalizma iz devetdesetih. Bolj ko smo verjeli, da bosta liberalni kapitalizem in privatizacija rešila vse naše težave, bolj smo generirali sedanjo krizo. Ta ni naravna, ampak izhaja iz naših zmotnih prepričanj, s katerimi moramo in bomo morali živeti. Manifest nam ne omogoča le spredeti temeljne zmote verovanja v ideologijo

“Če bo popularna kultura kdaj prišla v šolske učbenike, bo postala mrtvo znanje, namenjeno zgolj brušenju diamanta, imenovanega šolska duša.”

kapitala, ampak tudi razmišljati o možnih alternativah, seveda v duhu našega časa. Kako to storiti? Ne vem. Če pogledamo okrog sebe, ugotovimo, da razen tako imenovanih antiglobalistov in določenega dela anarhističnega gibanja ni resnejših alternativ. Levice v Evropi skoraj ni več; od nje so ostali le še pudlji, ki bevskajo, kakor narekuje ogromna, težko opredeljiva gmota Kapitala, za katero se ne skrivajo kakšne skrivne skupine, ki bi v rokah držale vse niti tega sveta, ampak le ljudje, ki v najboljši veri upravljaajo z velikim premoženjem in politično močjo.”

► Koliko posluha za alternativne rešitve imajo tle “upravljalci premoženja”?

“Ne verjamem, da jih je mogoče prepričati,

Dr. Rajko Muršič: “Kar nam Komunistični manifest ponuja danes, je verovanje, da je našo družbo mogoče urediti po bolj človeški meri.”

naj spremenijo svoje mišljenje. Treba jih je prisiliti, vprašanje pa je, kako to storiti. Množice ne morejo kar tako spreminjati reči. Omogočeno nam je, da na volitvah vsaka štiri leta podelimo mandat tistemu, za katerega presodimo, da bo kaj spremenil, pa se vsakič znova izkaže, da tega ne more, saj stvari tečejo kar nekako samodejno. Obenem pa ljudje dobro vedo, da lahko spremembe terjajo veliko višjo ceno, kot če se nič ne spremeni. To so dokazale številne revolucije.”

► Naši politiki se zadnje čase precej prerekajo okrog resolucije o totalitarizmih ...

“... ki je bizarna. Da je nekateri ne morejo kar tako požreti, je jasno, saj je Slovenija zaenkrat edina država, zastopana v Evropskem parlamentu, v kateri socialistične revolucije niso izpeljali z bratsko pomočjo Sovjetske zveze, ampak je bila samonikla in potemtakem naš projekt. Totalitarizme moramo vedno znova obsojati, vendar jih hkrati ne bi smeli metati v isti koš. Iz zornega kota žrtev je seveda vseeno, ali jih je ubijal fašist, nacist ali boljševik. Ključna razlika, ki je ni mogoče spregledati, pa se

skriva v sami zamisli posameznih ureditev. Fašizem temelji na moči vodje in urejanju države po principu lojalnosti državljanov bodisi po krvi bodisi po statusu, izključuje in uničuje pa tiste, ki se tej zamisli ne pokorijo. Nacizem je šel še korak dlje: državljanje je delil glede na raso. Ideja komunizma pa ne vsebuje ne prvega ne drugega: ne enotnosti državljanov in avtomatičnega pokoravanja režimu ne zamisli neenakosti. Komunizem, kakor je zapisan v manifestu in drugih pomembnejših delih 19. stoletja, temelji na avtonomiji vsakega posameznika ter na svobodi in enakopravnosti vseh, ne glede na državljanstvo, poreklo, spol ... V svojem bistvu je torej radikalno humanističen. Če ga vržemo v isti koš z nacizmom in fašizmom, lahko to storimo izključno na podlagi grozot, ki so jih storili različni režimi, ne pa na ravni idej. Kajti če obsodimo komunizem, kakršnega najdemo pri svobodnjaških filozofih 19. stoletja, potem zavrnamo ne samo humanizem, ampak kar celoten projekt razsvetljenstva.”

► Ali Evropa potemtakem spodmika preprogo, na kateri stoji?

“Natanko tako. Če obsodi idejo osvoboditve potlačenih, sesuva lastne temelje. To je velik problem, ki se ga ne zavedamo dovolj dobro. Morali bi ločevati med idejo in realizacijo, ne pa na podlagi realizacije zavračati samo idejo. Pozabljamo tudi, da se je z realizacijo nacistične ideje vsaj do določene mere strinjalo velika večina nemškega prebivalstva, medtem ko v realnem socializmu glede družbene ureditve nikoli ni prišlo do tolikšnega soglasja.”

► Kaj pa menite o prepovedi simbolov?

“Zelo je smešna, že kar otročja. Simboli so katerikoli predmeti, ki lahko prenašajo določen pomen, ta pa jim ni že vcepljen, ampak ga tja položimo mi. Skratka, če prepovemo simbole, kakršna sta rdeča zvezda in srp s kladivom, se bodo našli kakšni drugi, ki bodo zastopali iste ideje. Razumem, da so v vzhodni Evropi pod rdečo zvezdo trpeli in da jim ni prijetno gledati tega simbola, a drug po svetu je mnogim pomenil enakost in osvoboditev. Rdečo zvezdo lahko prepovemo, zamisli svobode pa ne. Še svastiko je težko odpraviti, saj je to stari simbol sonca, ki so ga prevzeli nacisti in ga za svoje potrebe malce predelali. Ni ga treba prepovedati, ampak dosledno zavračati zamisel, da obstajajo ljudje boljše in ljudje slabše rasne konstitucije ter da je treba slednje preprosto eliminirati.”

► Pred leti ste rasistične poglede na svet odkrivali tudi v slovenskih šolskih učbenikih. Jih še zmeraj?

“Žal ja. Nekaj pa se je vendarle

“Družbo bi bilo mogoče zasnovati tako, da bi ohranili pojem menjave, a na prvo mesto namesto dobička postavili solidarnost in vzajemnost.”